

Anàlisi Text: **Rosa Maria Martínez Ascaso**

Imatge del film inspirat pel clàssic utòpic 'Mecanoscrit del segon origen', de Pedrolo

ANTARTIDA PRODUCCIONS

La seducció de la utopia

ui, a nivell personal, no ha somiat utopies en aquest món materialista i estandaritzat que ens envolta? I encara més en uns temps de crisi. Per això és lògic que, davant la insatisfacció individual i col·lectiva, sigui atractiu fabular amb la seducció de la utopia. Si des del principi dels temps l'home s'ha deixat fascinar per aquesta recerca de felicitat i perfecció, la humanitat deu el seu progrés a molts d'aquests somnis sense límits, que han estimulat les imaginacions més atrevides. Fantasies en recerca de l'ideal individual, però també una intenció de benestar col·lectiu, l'esperança d'un món millor, com ho demostra que tant Plató a *La República* com sant Agustí a *La ciutat de Déu* van imaginar societats perfectes. Però -ja crític amb els governants contemporanis- va ser Thomas More al segle XVI qui va adjudicar a un potencial Estat ideal el nom d'*utopia*. D'idees molt avançades al seu temps i recorreguda per un fi sentit de l'humor, situa l'obra en una illa imaginària anomenada justament Utopia.

Aquesta paraula, que ha batejat les successives representacions literàries de mons quimèrics, la va construir l'humanista anglès amb el prefix grec *ou* (no) el nom *topos* (lloc) i l'apèndix llatí *ia*, però també va jugar amb la similitud en la pronunciació anglesa amb

el mot grec *eutopia*, que vol dir "bon lloc". O sigui, que per *utopia* s'entenia un lloc fictici ("que no és enlloc") engrescador i agradable, una mena de somni visionari. El fet que Erasme escrivís el sarcàstic *Elogi de la Follia* quan vivia a casa del seu amic More, fa pensar en un paral·lelisme utopia/anti-utopia. Com si totes dues obres fossin el resultat d'iròniques i discrepants converses entre amics.

Des d'aleshores, molts escriptors ens han ofert la seva concepció d'un indret imaginari, una espècie de paradís terrenal. Però justament una de les accepcions del vocable *utopia* com a *desig irrealitzable* és inherent a la dificultat de transformar els somnis en vivències. Per exemple, Shakespeare, a *La tempesta* -amb ecos de la recerca metafísica de Montaigne-, descriu una utopia seductora, però impossible de prosperar: "Sense comerç ni magistratura, on no té cabuda la violència i on la Natura nodreix un poble sense polítics". Inimaginable! També al segle XVII aparei-

Molts escriptors ens han ofert la seva utopia

xen tres importants utopies, que tenen en comú un escenari insular: *La Nova Atlàntida*, de Francis Bacon, *La República d'Oceana*, de John Harrington i *La Ciutat del Sol*, de Tommaso Campanella. No tan sols s'hi proposen formes òptimes de govern, sinó que es descriuen embrionàriament avenços tecnològics posteriors, com ara l'avió, el clima artificial i els gratacels.

Ja al segle XIX destaquen l'artista i escriptor anglès William Morris, amb la novel·la utòpica *Noves d'enlloc*, i H.G. Wells amb la terrífica *Illa del Dr. Moreau* i amb *La màquina del temps*, on vol provocar una reacció contra el progrés en una espècie de distopia inquietant, gairebé perversa, que acaba amb el viatger del temps en un indret sense vida: la fi del món. Unes prefiguracions que seran superades per la mà del visionari Jules Verne, amb la inclusió a les seves obres de ginys com ara el submarí i les naus espacials, invents aleshores tecnoutòpics.

El fet que tots els descobriments científics hagin estat considerats en principi utòpics demostra que els somnis de vegades també poden fer-se realitat, com va escriure un Verne clarivident, per a qui la ciència no té límits: "Tot allò que l'home pot imaginar, pot dur-ho a terme". Un d'aquests límits podria ser fer-se invisible. ¿Qui no ha somiat poder-ho ser? L'agost del 2008 un grup de científics nord-americans van donar a conèixer la creació d'un material en fase experimental que ni absorbeix ni reflecteix la llum i pot convertir els objectes tridimensionals en invisibles.

El límit de les utopies està en cada individu

Tots els invents tenen pros i contres, però l'home invisible fregaria la manca d'ètica i seria una arma letal en mans irresponsables.

D'algunes de les utopies literàries nascudes al segle XX en podríem dir *antiutopies*, perquè el contingut és desmoralitzador. Com *Un món feliç*, situada el 2540, on Aldous Huxley divideix la humanitat en 4 categories d'individus -alfa, beta, gamma i èpsilon- que, de dalt a baix, formen una societat asèptica, fruit de manipulacions genètiques. El seu lema, *be happy* (sigues feliç), fa que l'Estat resti tranquil en el seu domini, perquè si algú intenta rebel·lar-se, la droga soma és un remei eufòric per als *depressius*. La gent no envellaix físicament, hi ha feina per a tothom i no existeixen malalties ni guerres. Però tot és massa perfecte i claustrofòbic i el protagonista, un ésser qualificat de salvatge, però que llegeix Shakespeare, reclama el seu dret a la incomoditat, a ser *infeliç*.

A 1984, George Orwell va crear un Estat totalitari vigilat pel Gran Germà, un poder invisible, però

que ho controla tot a través de la Policia del Pensament, manipulant el cervell dels individus. L'obra és una dura advertència contra el nazisme i el comunisme. També és negativa *El senyor de les mosques*, de W. Golding, que alerta sobre les formes de regressió a la violència en l'escenari tancat d'una illa deserta. I l'incendiari *Fahrenheit 451*, de Ray Bradbury, contra la censura de la cultura. Totes posen en evidència la part més fosca i prepotent de l'ésser humà. A diferència de les anteriors, *Walden Dos*, de B.F. Skinner, presenta una comunitat educada en normes naturals, on l'art, la literatura i la ciència són eines molt preuades.

A Catalunya, on ja l'any 1846 van entrar les idees utòpiques de Étienne Cabet, seguides per Narcís Monturiol i Anselm Clavé, va tenir molt d'impacte el 1974 l'obra de Pedrolo *Mecanoscrit del segon origen*, en què s'inicia una utopia. També hi ha textos més recents amb flaixos utòpics, com a la novel·la de Lloret *Trenta-dos morts i un home cansat*, on l'autor presenta una colònia sanatori camuflat de fàbrica, un recer experimental i clos que intenta crear felicitat, encara que sigui artificial.

El límit de les utopies està en cada individu, que pot arribar a conviure amb les seves quimeres sense perdre l'esperança d'aconseguir-les. En la línia del *Primer manifest del surrealisme*, d'André Breton, una fusió de dos estats: el somni i la realitat. Com va escriure Shakespeare a *La tempesta*: "Estem fets del teixit de què estan fets els somnis i la nostra petita vida està encerclada de somnis".*